

GEOGRAFIE

Europa – România – Uniunea Europeană

Probleme fundamentale

Manual pentru clasa a XII-a

CAPITOLUL I

Europa și România – elemente geografice de bază	4
1. Spațiul românesc și spațiul european	4
2. Elemente fizico-geografice definitorii ale Europei și ale României.....	13
3. Elemente de geografie umană a Europei și a României	30
4. Mediul înconjurător și tipuri de peisaje geografice	56
5. Regiuni geografice în Europa și în România	60
6. Țările vecine României (caracterizare geografică succintă).....	65
• Test de autoevaluare secvențială	75

CAPITOLUL II

România și Uniunea Europeană	76
1. Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene.....	76
2. Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale Uniunii Europene.....	79
3. Statele Uniunii Europene.....	83
4. <i>Diviziuni regionale și organizarea spațiului geografic în Uniunea Europeană*</i>	101
5. România ca parte a Uniunii Europene.....	107
• Test de autoevaluare secvențială	123

CAPITOLUL III

Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană	124
1. Probleme fundamentale ale lumii contemporane.....	124
2. Rolul Europei în construirea lumii contemporane	127
3. Uniunea Europeană și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă.....	130
4. Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană.....	133
5. Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii.....	137
• Test de autoevaluare secvențială	141

CAPITOLUL IV

Elemente de geografie socială și culturală a Europei și a României*	142
1. Tipuri tradiționale de utilizare a spațiului geografic european*	142
2. Tipuri de comunități umane și mentalități*	145
3. Diversitatea umană a Europei (lingvistică, religioasă, etnică)*.....	147
4. Structuri teritoriale și dinamică socială*.....	149
5. Raportul dintre elemente de geografie socială și culturală a Europei și României*.....	152
• Test de autoevaluare secvențială.....	155

CAPITOLUL V

Elemente de geografie serviciilor și administrație în Europa și în România**	156
1. Căile de comunicație și mijloacele de transport**	156
2. Relații economice**.....	161
3. Turism, comerț, activități complementare**.....	163
4. Elemente de geografie administrativă: organizarea administrativă în țări din Europa și organizarea administrativă în România**.....	170
• Test de autoevaluare secvențială**	173
Evaluare sumativă.....	174

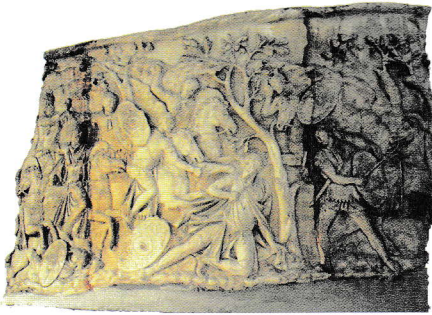
(*) și corp de literă **cursiv** se adresează specializării științe sociale din cadrul filierei teoretice, profil umanist; se alocă o oră/săptămână.
 (***) și corp de literă **cursiv** se adresează calificării profesionale care aparține de domeniile servicii și administrație.

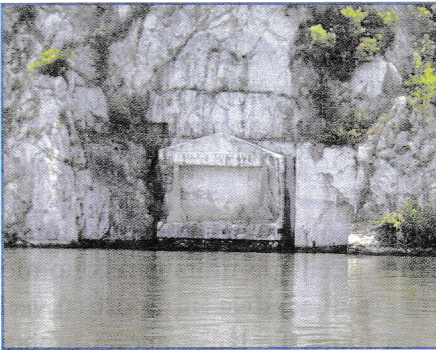
EUROPA ȘI ROMÂNIA -

ELEMENTE GEOGRAFICE DE BAZĂ

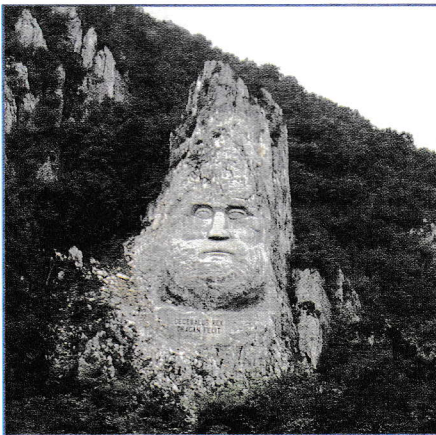
1. Spațiul românesc și spațiul european

Traco-daci pe Columna lui Traian

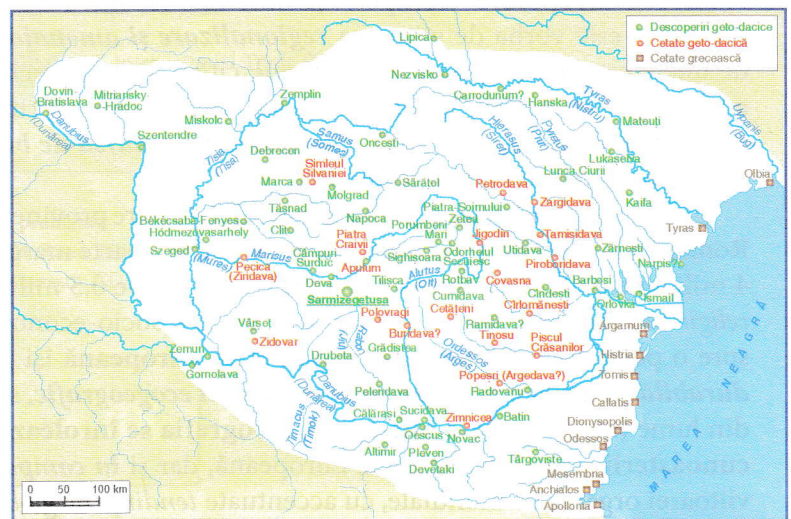
Tabula Traiana din Defileul Dunării
(malul sârbesc)

Chipul lui Decebal, sculptat în stâncă, în
Defileul Dunării

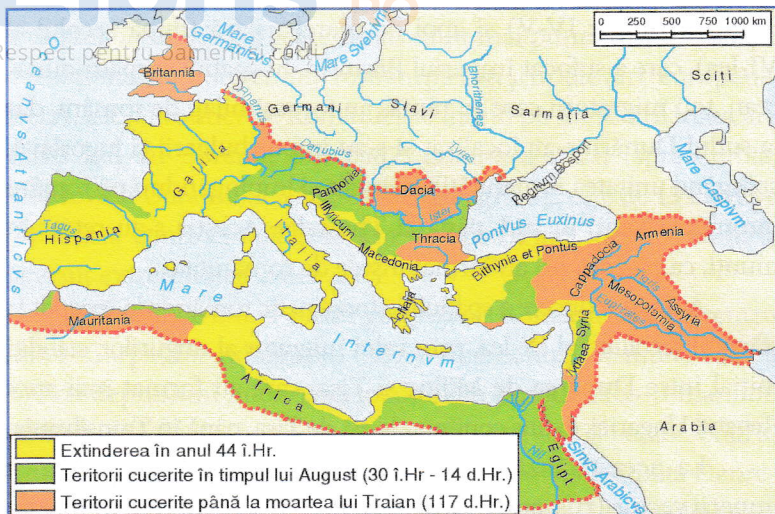
1.1. Spațiul* românesc trebuie privit în două sensuri: spațiul etnogenetic al poporului român și spațiul statal.

• **Spațiul etnogenetic**, în care s-a născut poporul român, limba și cultura sa, a cuprins un teritoriu foarte mare al Europei Centrale și Balcanice, locuit de strămoșii noștri, traco-dacii. Acest spațiu se întindea atât la nord de Dunăre – în Carpați, pe un areal extins în jurul acestora, ce cuprindea în vest, Panonia până la Dunărea de Mijloc, iar în est, podișurile până la răsărit de Nistru – cât și la sud de fluviu peste o mare parte din Peninsula Balcanică, până în nordul Greciei și sud-estul Albaniei. Peste acest spațiu s-a format și un prim mare stat trac, unificat politic de regele get *Burebista* (amintit de istoricul și geograful Strabon – sec. I î.Hr.), care a domnit între anii 82-44 î.Hr., având strânse legături cu grecii, dar al cărui centru era reprezentat de spațiul carpatodunărean. Peste acest popor și pe spațiul său au pătruns, în timp, legiunile Imperiului Roman, impunând o nouă ordine și probabil o nouă limbă, în parte și altă cultură. A început sinteza traco-daco-romană, respectiv etnogeneza românilor de la sud de Dunăre, iar apoi și în spațiul carpatic, sinteză realizată între sec. II î.Hr. și VI d.Hr. Unii geografi și istorici admit o oarecare

Dacia în timpul lui Burebista

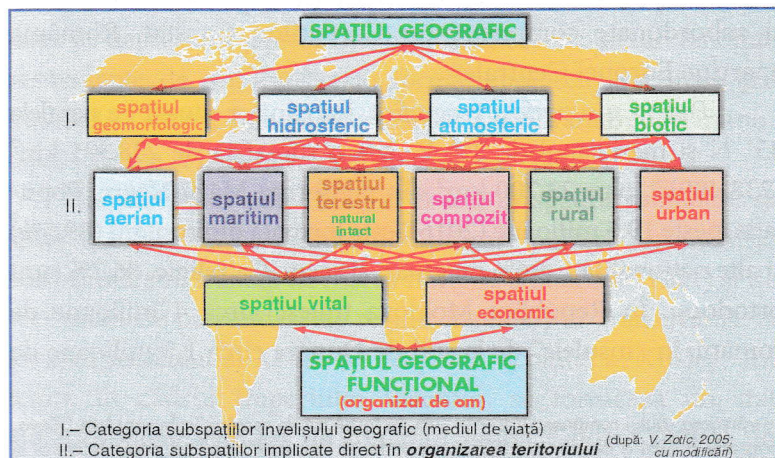
* **Spațiu** = termen vital pentru geografie, dar cu multe sensuri (R. Brunet, 1992). Vezi și pag. 5.

Imperiul Roman pe vremea lui Traian

diferențiere de cultură și organizare a *daco-geților*, prealabilă romanizării, în arealul carpato-danubiano-pontic, care s-a constituit (sec. I d.Hr.) sub Decebal într-un nou stat, *Dacia*, bine fortificat prin nenumărate cetăți situate în special în jurul capitalei Sarmizegetusa din Munții Șureanu, pe Platoul Dacic. Împăratul Traian atacă Dacia în 101-102, cucerind Dobrogea (unde înalță monumentul de la Adamclisi, *Tropaeum Traiani*). Revine în 105-106 (cu 14 legiuni) și transformă o parte din Dacia în provincie romană, cu o nouă capitală, Sarmizegetusa Regia (Ulpia Traiana), construită în Depresiunea Hațeg. Se desăvârșește acum ceea ce s-a numit „romanitatea orientală“, situată, o parte, în spațiul balcanic sud-dunărean și o alta în cel carpato-danubiano-pontic.

Această romanitate orientală a fost spartă însă de asaltul popoarelor migratoare de la frontiera nordică a Imperiului Roman de Răsărit. Începuturile au fost făcute de valurile gotice și

Sistemul de spații geografice

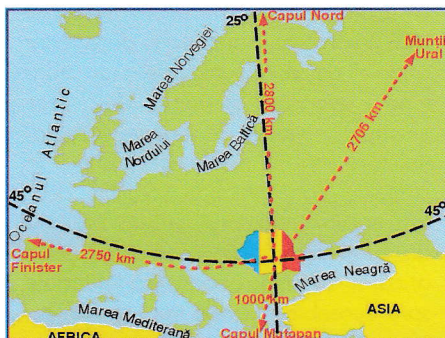
Conceptul de spațiu geografic

Spațiu geografic = „extindere terestră utilizată și amenajată de societăți în vedere reproducerii lor, în sens larg. Cuprinde asamblul locurilor și relațiilor lor...” Spațiul geografic, spre deosebire de spațiul filozofic infinit, este limitat la nivelul mediului geografic terestru de viață. Este structurat sub formă de sistem, fiind compus din interferența variată, la nivelul teritoriului, a multor elemente naturale și socio-umane, și a unor energii, cum ar fi: roci, relief, ape... așezări, căi de comunicație, grupuri de populații de diferite naționalități, culturi sau religii... energie solară, cosmică, inteligență umană etc. Ca urmare, spațiul geografic poate fi divizat (concret sau numai teoretic) în multe și tot felul de **subspații** (vezi schema), de la un loc restrâns până la spațiul Terrei. Toate formează **sisteme** și **subsisteme**, în general ierarhizate și ordonate orizontal-teritorial și pe verticală.

Unii îl socotesc mai concret decât conceptele de zonă, regiune sau chiar mediu geografic și peisaj, deși, spre exemplu, noțiunile de regiune și regionalizare sunt tot mai mult folosite și în contextul conceptual al spațiului geografic. Alți autori consideră că noțiunea de spațiu geografic se poate aplica oricărei mărimi geografico-teritoriale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională. Sunt geografi care fixează ca scop principal al geografiei regionale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională. Sunt geografi care fixează ca scop principal al geografiei regionale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională. Sunt geografi care fixează ca scop principal al geografiei regionale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională. Sunt geografi care fixează ca scop principal al geografiei regionale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională. Sunt geografi care fixează ca scop principal al geografiei regionale spre deosebire de cele trei – zonă, regiune, loc – utilizate des în geografia regională.

Bustul lui Traian la Drobeta

Poziția geografică a României în cadrul continentului european

Sub aspect geopolitic și geostrategic, România este situată la intrarea Dunării în Marea Neagră, pe 1075 km din Dunărea Inferioară, la intersecția intereselor unor foste mari imperii și pe importante drumuri europene, între care axa Dunării. România face parte din NATO, iar în 2007 a intrat în Uniunea Europeană.

hunice (secolele IV-V) și apoi de marea slavă (după secolul al VI-lea), care a sufocat Imperiul Bizantin. În spațiul carpato-dunărean, toți migratorii care au rămas au fost asimilați de români, dar la sudul Dunării s-au localizat și s-au impus bulgarii și iugoslavii, spărgând unitatea romanității orientale și împingându-i pe români (aromâni, vlahi) în sud, până la Thessalia. Aceștia s-au retras în munți, ca păstori, ori au format insule de românitare.

A doua reducere a spațiului etnogenetic românesc a început la sfârșitul secolului al IX-lea, prin valul migrator al ungarilor, stabiliți inițial între Dunărea de Mijloc și Tisa, care au format mai apoi Regatul Ungariei, extins continuu la est de Tisa, până în Transilvania.

La această fază s-a adăugat mai târziu, formarea unor imperii vecine (rus, austro-ungar și otoman), toate cu tendințe de a avansa și ocupa spațiul carpato-danubiano-pontic.

S-au menținut și alte insule de românitare din vechiul spațiu etnogenetic, în sudul Dunării, în Câmpia Panonică și chiar la est de Nistru. Români există astăzi și în alte locuri din lume, localizați relativ compact, dar aceste locuri nu fac parte din spațiul etnogenetic românesc.

Sub aspect cultural, spațiul românesc actual a mai fost numit și „spațiul mioritic” (L. Blaga, 1936), reprezentând spiritualitatea creatoare a satului autohton, cu un specific aparte în diversitatea culturilor europene.

• **Spațiul statal românesc** a trecut prin multe schimbări impuse în principal din exterior. În prezent, în afara României, mai există un stat românesc, Republica Moldova. Spațiul românesc mai este numit și „spațiul carpato-danubiano-pontic”, deoarece România (și Republica Moldova) se suprapune unui sistem teritorial european, (domeniu), conturat după forma cercului Carpaților Românești și a regiunilor limitrofe impuse și subordonate complementar Carpaților. Ca stat, România aparține Europei Centrale⁽¹⁾.

Poziția și suprafața geografică. România e situată pe paralela 45° N și meridianul de 25° E. Are o suprafață de 238.391 km² (238.400)⁽²⁾, plus 23.700 km² din platforma Mării Negre. Populația, peste 19,5 milioane (2016), este formată din români (89,5%) și alte naționalități: 6,6% maghiari și secui. Ca religie, 86,7% sunt ortodocși. În Republica Moldova trăiesc circa 4 milioane de români, în „insulele” de la sud de Dunăre circa 1,5 milioane de

(1) Centrul Europei este situat la câțiva kilometri nord de vărsarea râului românesc Vaser în Tisa, în fostul sat de români Trebușani (azi Dilevo, în Ucraina). Aici, Societatea Austro-Ungară de Geografie a fixat o bornă, în 1875, inscripționată în latină, stabilind punctul central și distanțele până la Arctica, Creta, Irlanda și Ural.

(2) Este a 12-a țară din Europa și a 9-a din UE; ocupă 2,4% din suprafața Europei și 5,6% din UE. Ca populație este a 7-a din UE.

aromâni, iar în Ungaria au rămas mult mai puțini, fiind aproape deznaționalizați. Sunt mulți români plecați și în alte țări (europene, S.U.A. s.a.). Frontierele României se întind pe 3.150 km, din care 1.876 km au devenit, din 2007, granițe ale UE (spre Serbia, Moldova și Ucraina). La Marea Neagră, granița este de 194 km pe platforma continentală (245 km de țarm); aici, portul Sulina a devenit extremitatea estică a UE.

Ca *arhitectura și medii geografice*, România are în centru cercul Carpaților Românești (28%), fragmentați de multe văi, cu 340 de depresiuni interioare, locuite din timpul daco-romanilor, cu etaje de foioase, conifere și pajiști alpine, dar și cu aur, cupru, cărbuni, fier și uraniu. În interiorul Carpaților este situată Depresiunea Deluroasă a Transilvaniei, cu zăcăminte de sare, terenuri agricole, orașe și cetăți medievale. La exterior se află un inel de dealuri – Subcarpații și Dealurile de Vest – locurile cele mai populate, datorită bogatelor resurse de subsol (petrol, cărbuni, sare) și condițiilor favorabile culturii viței-de-vie și pomilor fructiferi. În est și sud se extind trei mari podișuri (Moldova, Dobrogea, Getic), dar și micul Podiș Mehedinți, iar la marginile de sud și vest sunt grânarele României: Câmpia Română (îngustată spre est până în Delta Dunării) și Câmpia de Vest; împreună, câmpiile ocupă 28% din suprafața totală a țării.

Evoluția spațiului statal al României a fost impusă de o istorie complicată și, în bună parte, nedreaptă pentru poporul român. Este necesar să cunoaștem, chiar sintetic, această evoluție, pentru a înțelege mai bine *greutățile trecutului, apreciind avantajele și stabilitatea oferite de intrarea noastră în NATO și în UE*. După statul dacic „rotund“ al lui Decebal și *Dacia Felix*, provincie a Imperiului Roman, a urmat fărâmițarea și apariția organizărilor feudale de tip obști și „țări“ mici sau chiar voievodate și cnezate, axate pe depresiuni și pe bazine hidrografice, cu oarecari tendințe permanente de unificare; s-au format apoi cele trei mari țări feudale (Moldova, Țara Românească și Transilvania, cu Maramureșul, Crișana și Banatul), toate lipite de Carpați.

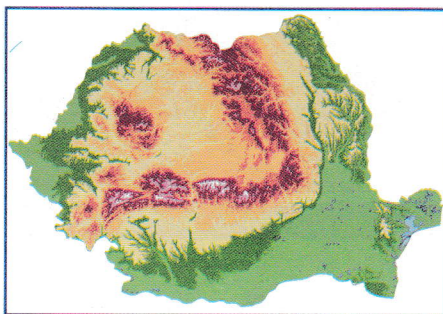
La începutul mileniului al II-lea, în spațiul românesc se observă o puternică tendință de unificare politică a românilor nord-dunăreni, frânată de marea năvălire a tătarilor (1241) și de permanentele pătrunderi ale regilor maghiari în Transilvania, la sfârșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XII-lea. Tot acum, în cadrul Imperiului Bizantin, se formează un stat româno-bulgar, condus de românul Ioniță Caloian (1204). În ciuda tuturor opreliștilor, în secolul al XIV-lea, se încheagă cele

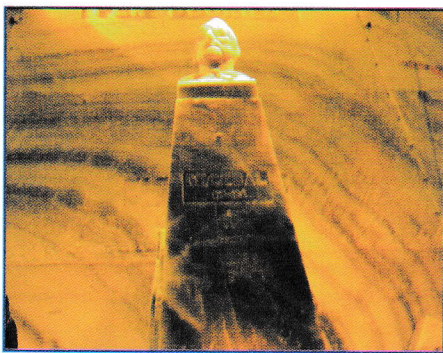
Punctul de trecere a frontierei Albița, care asigură legătura cu Republica Moldova

Lungimea granițelor României

Arhitectura majoră a teritoriului României

Sarea, una dintre bogățiile subsolului patriei (bustul lui Decebal din salina de la Slănic Prahova)

Evaluare sumativă

1. Care sunt denumirile conceptului de spațiu geografic?

- a) b) c) d)

2. În ce perioadă, spațiul statal românesc a avut „frontiere aproape ideale“?

- a) 1600-1700 b) 1859-1877 c) 1945-2006 d) 1920-1940

3. Ce specific are Europa ca spațiu geografic, față de alte continente? Însemnați cu X răspunsul corect:

- a) peninsulă a Asiei b) înconjurată total de oceane c) țărmuri puțin fragmentate

4. Câte regiuni climatice se conturează în Europa și în România?

- a) 6 și 7 b) 4 și 2 c) 9 și 7 d) 10 și 3

5. Când a fost Dunărea (sau este) „hotar ferm“ și când „punte“ de legătură pe teritoriul României și la sud de ea? Completați pe rândul de sus când a fost „hotar ferm“ și pe cel de jos, „punte“.

a)

b)

6. Când s-a creat OCEMN, ce înseamnă și câte țări participă?

7. Menționați trei specii de plante care intră în componența *maquis*-ului.

8. Care sunt cele mai importante resurse naturale în Europa?

- a) de subsol b) hidrologice c) ale biosferei

9. Ce rege stăpâna în Antichitate „tot teritoriul de dincoace de fluviu și de dincolo“?

- a) Decebal b) Burebista c) Traian

10. Câți locuitori are Europa (în milioane – cifre rotunjite), câți UE și câți România?

- a) 733; 490 și 21,7 b) 1034; 800 și 25 c) 530; 350 și 15

11. Ce mărimi au orașele care se grupează în „aglomerări urbane“ europene?

- a) 155 000 – 500 000/100 km² b) peste 500 000/50 km² c) 100 000 – 150 000/100 km²

12. Care este ordinea, în procente, a gradului de ocupare a populației în România?

- a) agricultură, industrie, servicii b) industrie, agricultură, servicii c) servicii, agricultură, industrie

13. Ce țară are cele mai mari resurse de petrol pe teritoriul Europei?

- a) b) c) d)

14. Care țări din UE sunt mari producătoare de gaze naturale?

- a) b) c)

15. Mediul pădurilor de foioase din Europa se extinde de la vest la est între:

- a) b) c)

16. Enumerați în scris, în funcție de diferențele biopedoclimatice și de relieful, regiunile geografice din Europa.

1. 2. 3. 4. 5.

17. Urmăriți harta de mai jos. Trasați limitele Regiunilor de Dezvoltare și menționați-le pe cele alcătuite din șase județe.

18. Completați spațiile libere cu direcțiile prioritare în elaborarea și implementarea politicii de mediu:

19. Câte orașe mari se găsesc astăzi în țările Uniunii Europene? (bifați răspunsul corect)

- a) b) c) d)

20. Realizați în clasă un Parlament European ad-hoc, în așa fel încât fiecare stat membru al Uniunii Europene să fie reprezentat. Dezbateți, cu argumente pro și contra, cererile de aderare ale Croației și Turciei.